

Piotr Kosiak

ORCID 0000-0003-1136-4507

Wyższa Szkoła Pedagogiczna im. Janusza Korczaka w Warszawie

Zaangażowanie Kościoła w pomoc społeczną przed i podczas epidemii koronawirusa na podstawie działalności Caritas Polska

The Church's involvement in social assistance before and during the coronavirus epidemic based on the activities of Caritas Polska

Pandemia koronawirusa – rys historyczny

Pandemia COVID-19 to światowa pandemia zakaźnej choroby COVID-19 wywoływanej przez koronawirusa SARS-CoV-2. Epidemia rozpoczęła się w 17 listopada 2019 w mieście Wuhan, w prowincji Hubei w środkowych Chinach, a 11 marca 2020 została uznana przez Światową Organizację Zdrowia (WHO) za pandemię. Do 5 maja 2020 odnotowano blisko 3,7 mln przypadków zachorowań na COVID-19 w 187 państwach i terytoriach, w tym blisko 255 tys. zgonów i ponad 1,2 mln przypadków wyzdrowień. W okresie od listopada 2019 do stycznia 2020 zachorowania pojawiały się głównie w mieście Wuhan, w środkowych Chinach, ale już w połowie stycznia wirus rozprzestrzenił się w całych Chinach. W drugiej połowie lutego ogniska zakażeń z setkami chorych wybuchły w Korei Południowej, we Włoszech oraz w Iranie. Od 4 marca 2020 są notowane zakażenia wirusem SARS-CoV-2 w Polsce. 13 marca 2020 WHO podała, że epicentrum pandemii koronawirusa stała się

Europa. Chorzy zarejestrowani zostali na wszystkich kontynentach z wyjątkiem Antarktydy. W skali międzynarodowej zostały podjęte działania w celu przeciwdziałania rozprzestrzenianiu się zachorowań. Ograniczono podróże, wprowadzono kwarantanny i godziny policyjne, odroczone lub odwołano szereg wydarzeń sportowych, religijnych i kulturalnych. W Chinach i w Korei Południowej wprowadzono środki policyjne. Część państw zamknęła granice lub wprowadziła ograniczenia ruchu granicznego, w tym przylotów pasażerów, oraz restrykcje wobec osób przekraczających granice. Wprowadzono kontrole na lotniskach i dworcach kolejowych. W związku z wybuchem pandemii w ponad 124 państwach na poziomie krajowym lub lokalnym zostały zamknięte szkoły i uniwersytety, co w wymiarze globalnym dotknęło 1,2 miliarda uczniów i studentów. Pandemia doprowadziła w wymiarze światowym do zakłóceń społeczno-ekonomicznych oraz powszechnych obaw o niedobory dostaw żywności i podstawowych środków, w konsekwencji powodując panikę w wykupywaniu towarów. W internecie i mediach zaczęły szerzyć się teorie spiskowe oraz dezinformacja dotyczące wirusa. Odnotowano szereg przypadków ksenofobii i rasizmu wobec Chińczyków i innych mieszkańców Azji Wschodniej i Południowo-Wschodniej.

W związku z szerzeniem się zachorowań Główny Inspektorat Sanitarny w systematycznie publikowanych komunikatach dla podróżujących ostrzegał przed wyjazdami do krajów z bardzo licznymi ośrodkami zachorowań i zachowywanie szczególnych środków ostrożności oraz unikanie dużych skupisk ludzkich na obszarach, gdzie zachorowania występują. W końcu lutego zaczęto wprowadzać w szpitalach zakazy odwiedzin. 24 lutego 2020 Uniwersytet Jagielloński w Krakowie wstrzymał wyjazdy i przyjazdy studentów i naukowców z Chin, Korei Południowej, Iranu, Japonii, Tajlandii, Wietnamu, Singapuru i Włoch. 4 marca w Zielonej Górze stwierdzono pierwszy przypadek zakażenia koronawirusem SARS-CoV-2 w Polsce. 8 marca Główny Inspektor Sanitarny zarekomendował odwołanie wszystkich imprez masowych powyżej 1000 osób organizowanych w pomieszczeniach zamkniętych. Tego dnia weszła w życie specustawa wprowadzająca rozwiązania mające ułatwić walkę z szerzeniem się zachorowań. Szerzenie się zachorowań znacząco wpływa na szereg gałęzi gospodarki. Sygnalizowane jest załamanie się rynku transportowego. Do 30 kwietnia 2020 Ministerstwo Zdrowia poinformowało o odnotowaniu łącznie 12 877 przypadków zakażenia koronawirusem na terenie Polski, z czego 644 osoby zmarły. Pojawienie się ognisk choroby z setkami chorych poza Chinami, w tym w Europie spowodowało 24 lutego 2020 znaczące spadki na giełdach całego świata, w tym rekordowe w skali kilku lat. Także Giełda Papierów Wartościowych w Warszawie odnotowała najsilniejszy

spadek od czterech lat, w tym notowania indeksu WIG20. Następnego dnia w USA mocno spadły ceny ropy naftowej. Trzeciego marca w Stanach Zjednoczonych spadł indeks FED o 0,5%. Następnego dnia w Polsce z powodu przypadku koronawirusa na WIG20 spadły notowania 19 spółek. Na obawy o wpływ choroby COVID-19 na światową ekonomię nałożył się konflikt między OPEC i Rosją skutkujący 9 marca największym jednodniowym spadkiem cen ropy naftowej od 30 lat, co z kolei spowodowało kolejne silne spadki notowań na giełdach światowych. Na New York Stock Exchange wstrzymano obrót akcjami po kwadransie, w ciągu którego akcje straciły 7% wartości. W ciągu pierwszych 9 dni marca 2020 akcje notowane na giełdach całego świata straciły na wartości 9 bilionów dolarów amerykańskich.

Zaangażowanie Kościoła rzymskokatolickiego w Pomoc Społeczną w Polsce przed pandemią koronawirusa

Z analizy przeprowadzonego badania wynika, że w Polsce w 2014 r. działało 835 instytucji charytatywnych Kościoła katolickiego (GUS, 2012). Większość instytucji charytatywnych Kościoła katolickiego prowadzi zakony żeńskie (432 – 52%). Również liczba prowadzonych przez zakony męskie instytucji jest większa (249 – 30%) niż diecezjalnych (154 – 19%). Nie należy jednak zapominać, że organizacja działalności charytatywnej w diecezjach jest znacznie bardziej scentralizowana w formie diecezjalnych Caritas. Oznacza to, że różne dzieła działające w diecezji formalnie funkcjonują jako jeden, indywidualny podmiot. Podmioty zakonne w większości podlegają prowincjom zakonnym (74%). Jedynie co czwarty (26%) charytatywny podmiot zakonny podlega bezpośrednio domowi generalnemu. 835 instytucji charytatywnych prowadzi około 5 tys. różnych dzieł charytatywnych. Z działalności instytucji charytatywnych Kościoła w 2019 roku korzystało łącznie około 2,9 miliona beneficjentów, których nie należy jednak mylić z jednostkowymi osobami. Pod względem liczby prowadzonych dzieł, najwięcej służy dzieciom i młodzieży (1372). Są to przede wszystkim różnego rodzaju świetlice oraz kluby młodzieżowe. Również pomoc bezdomnym (897) oraz pomoc doraźna (861 dzieł), na którą składają się przede wszystkim różnego rodzaju noclegownie oraz jadłodajnie stanowi istotną kategorię działalności charytatywnej Kościoła. Biorąc pod uwagę beneficjentów, największy segment usługi charytatywnej stanowi pomoc doraźna, z której w 2014 r. korzystało 1 116 tys. beneficjentów oraz pomoc żywnościowa, z której korzystało 650 tys. beneficjentów. Znacznie mniej beneficjentów korzysta z wymagających

rozwinętej infrastruktury usług medycznych (442 tys.). Posługa charytatywna Kościoła katolickiego w 2014 r. docierała do 286 tys. beneficjentów z grupy dzieci i młodzieży, 203 tys. beneficjentów z grupy bezdomnych, 121 tys. beneficjentów z grupy niepełnosprawnych, 91 tys. beneficjentów z grupy osób starszych, 23 tys. beneficjentów z grupy uzależnionych, 6 tys. beneficjentów z grupy bezrobotnych oraz 5 tys. beneficjentów z grupy migrantów i uchodźców. W prowadzonych przez Kościół katolicki charytatywnych dziełach zatrudnionych (na podstawie umowy) było 33 tys. osób. Średnio na jedną instytucję przypada 41 zatrudnionych pracowników. Liczba osób niebędących pracownikami, które w 2014 r. podejmowały pracę społeczną (wolontariusze) na rzecz instytucji charytatywnych Kościoła wynosiła 88 tys. Średnio na instytucję przypadało 112 wolontariuszy. Łączną liczbę pracy społecznej tych wolontariuszy można szacować na 2,8 miliona godzin, co daje 1,7 tys. etatów przeliczeniowych (GUS, 2013). Najlichnieszą kategorię przychodów instytucji charytatywnych Kościoła katolickiego stanowią środki przekazane ze źródeł administracji samorządowej (24%). Równie często instytucjonalna działalność charytatywna Kościoła korzysta ze środków niepublicznych (np. darowizny i zbiórki) (23%). 15% źródeł przychodów stanowią środki pochodzące bezpośrednio z administracji rządowej (ministerstwa, urzędy wojewódzkie, NFZ). 14% źródeł przychodów stanowią środki z odpisu od podatku (tzw. 1%), 7% zbiórki publiczne. 4% stanowią środki z działalności gospodarczej, 2% z funduszy europejskich. W 11 tysiącach parafii w Polsce działa ponad 60 tys. organizacji parafialnych. W ciągu ostatnich lat liczba tych organizacji wyraźnie wzrastała. W 1998 roku liczba organizacji parafialnych wynosiła w Polsce 39 661. Od 1998 r. wzrosła również liczba osób w nich zaangażowanych z 2 103 tys. do 2 590 tys. w roku 2008 i 2 671 tys. w 2013 r (Instytut Statystyki Kościoła Katolickiego, 2019). Organizacje te są bardzo różnorodne. Łącznie występuje około 2 tys. rodzajów tych organizacji. Tak wysoka liczba wynika z faktu, że w ostatnich latach w Polsce obserwuje się intensywny proces powstawania wielu nowych organizacji. Większość z tych 2 tys. typów organizacji występuje wyłącznie w jednej parafii (61%). 35% spośród wszystkich rodzajów organizacji występowało przynajmniej w dwóch parafiach, ale nie więcej niż stu. Natomiast odsetek tych organizacji, które występowały w większej liczbie parafii niż 100 wynosi 4%. Organizacje te prowadzoną różnorodną działalność. Większość z nich ma charakter wyłącznie modlitewny i duchowy. Około 12% podejmowanej przez organizacje działalności to pomoc charytatywna. Organizacje parafialne poza młodzieżą adresują swoją działalność przede wszystkim do osób potrzebujących pomocy: ubogich (16%), osób w wieku emerytalnym (14%), osób

niesamodzielnych i chorych (12%), osób samotnie wychowujących dzieci (10%), bezrobotnych (9%), wychodzących z uzależnienia (7%) oraz bezdomnych (6%). Jak wynika z badania organizacji parafialnych prowadzonego przez ISKK dla GUS w 2013 r. (za 2012 r.) do organizacji parafialnych, które prowadzą posługę charytatywną przynależy 665 tys. osób, w tym. 454 tys. aktywnych członków. Spełnianą przez członków organizacji parafialnych posługę charytatywną szacuje się na około 11 tys. etatów przeliczeniowych, zaś posługę wykonywaną przez osoby niebędące członkami na około 1 tys. etatów przeliczeniowych. Niestety ISKK nie posiada dokładnej liczby beneficjentów usługi charytatywnej parafii. Wiadomo natomiast, że w działaniach charytatywnych Kościoła katolickiego na poziomie parafii w 2012 r. brało udział około 662 tys. osób nie przynależących do organizacji oraz, jak wykazało badanie działalności parafii na rzecz chorych z 2011 r., liczba chorych korzystających z pomocy parafii w ciągu roku wynosiła 668 tys., przy czym liczba ta obejmuje również chorych korzystających z pomocy duchowej (np. Komunia św.). W organizacjach parafialnych nie stosuje się praktycznie porozumień wolontariackich. Ogólny udział kobiet w organizacjach w parafiach wynosi aż 66%, natomiast w działalności charytatywnej 50%. Organizacje działające charytatywnie zazwyczaj zakładane są przez duszpasterzy z parafii (57%) lub spoza parafii (13%). Znacznie rzadziej przez osoby świeckie (21%). Nieco mniej niż połowa organizacji parafialnych współpracuje z administracją samorządową w prowadzonej działalności charytatywnej (43%). Wśród organizacji parafialnych, które podejmują posługę charytatywną są takie, które prowadzą wyłącznie działalność charytatywną. Można je podzielić na dwa rodzaje:

1. Organizacje świadczące pomoc doraźną
2. Organizacje działające jako grupy wsparcia lub świadczące pomoc psychologiczną

Wśród organizacji świadczących pomoc doraźną największą jest Parafialny Zespół Caritas i Szkolne Koło Caritas, które działają łącznie w 4,9 tys. parafii i zrzeszają 63 tys. członków. Wśród organizacji parafialnych działających jako grupy wsparcia oraz świadczących pomoc psychologiczną najczęściej występują Anonimowi Alkoholicy (312 parafii) oraz poradnictwo rodzinne (98 parafii).

Kościół katolicki, poza działalnością religijną, podejmuje także aktywność w obszarze społecznym. W swoim nauczaniu mówi on o tzw. opcji preferencyjnej na rzecz ubogich, czyli uznaniu prymatu pomocy ubogim w podejmowanej przez Kościół działalności społecznej (Jan Paweł II, 1991, s. 11). Podmiot ten w swojej nauce zwraca uwagę na dwa wymiary pomocy:

- a) pasywną, w postaci świadczeń materialnych i rzeczowych (jałmużna);
- b) aktywizującą, poprzez nauczanie, porady, pomoc psychologiczną oraz duchową.

W świetle katolicyzmu walka z problemami społecznymi nie ma mieć wyłącznie charakteru doraźnego i polegać na usuwaniu ich skutków, ale na likwidacji przyczyn. Kościół popiera pomoc rozwojową, przez którą rozumie łagodzenie i ograniczanie obszarów biedy przez pracę, a następnie poprzez pomoc w usamodzielnieniu się (Przygoda, 1998, s. 93). Działalność Kościoła i jego organizacji powinna przede wszystkim oddziaływać na świadomość osób dotkniętych problemami społecznymi, ich możliwości podejmowania odpowiedzialności (w tym materialnej) za własne życie, wpływając na zmianę ich zachowania, mentalności i stylu życia.

Rozwój dobroczynnej działalności Kościoła katolickiego w Polsce nastąpił w latach 90 (Leś, 2001, s. 115). „Celem działalności charytatywnej Kościoła katolickiego jest zmniejszanie i usuwanie [...] wszelkiego niedostatku z życia ludzi potrzebujących oraz udzielanie im pomocy niezbędnej do osiągnięcia niezależności materialnej i odpowiedniego rozwoju osobowego”. Z definicji tej, której autorem jest ks. prof. Wiesław Przygoda, można wysnuć wnioski, iż celem działalności charytatywnej Kościoła jest gwarancja bezpieczeństwa nie tylko w sferze socjalno-ekonomicznej, ale i psychospołecznej człowieka. Działalność charytatywna Kościoła katolickiego prowadzona jest na szczeblu ogólnoswiatowym (Papieska Rada „Cor Unum” oraz Caritas Internationalis), ogólnokrajowym (Komisja Charytatywna Konferencji Episkopatu Polski oraz Caritas Polska), na szczeblu diecezji (Caritas diecezjalne, Rady Kapłańskie i diecezjalne rady duszpasterskie) oraz parafii (parafialne rady duszpasterskie, parafialne zespoły charytatywne, parafialne zespoły Caritas). Działalność społeczną realizują także żeńskie i męskie instytuty życia konsekrowanego oraz organizacje katolickie. Katolickie organizacje pozarządowe angażujące się w działalność charytatywną to m.in. Arcybractwo Miłosierdzia im. ks. Piotra Skargi, Stowarzyszenie Miłosierdzia św. Wincentego a Paulo, Towarzystwo im. św. Brata Alberta, Bractwo Charytatywne św. Antoniego Padewskiego, ruch „Wiara i Światło”, Stowarzyszenie Rodziców Rodzin Wielodzietnych, Polska Federacja Ruchów Obrony Życia i Polski Związek Kobiet Katolickich (Pawlik, 2006, s. 184). Posługa charytatywna Kościoła katolickiego odbywa się na dwóch względnie niezależnych poziomach: instytucjonalnym oraz lokalnym – przede wszystkim parafialnym. W ciągu roku działalność instytucji charytatywnych Kościoła obejmuje ponad 800 instytucji, 5 tys. różnego rodzaju dzieł i niemal

3 miliony beneficjentów, zaś na poziomie parafii trafia do ponad pół miliona osób. Instytucje charytatywne są bardzo różnorodne, zarówno pod względem prawnym i sposobu funkcjonowania. Świadczona przez nie pomoc obejmuje przede wszystkim pomoc doraźną oraz kierowana jest do dzieci i młodzieży. Instytucje charytatywne opierają się głównie na płatnym personelu. Warto również dodać, że istnieje niewielka grupa podmiotów, które chociaż kojarzone bywają z Kościołem katolickim, celowo preferują funkcjonowanie jako instytucja poza kościelna. Działalność organizacji parafialnych chociaż ma przede wszystkim charakter modlitewny i duchowy, obejmuje również pomoc charytatywną. Świadczona przez organizacje parafialne pomoc charytatywna trafia do ponad 600 tys. osób. Organizacje charytatywne pomagają przede wszystkim w sposób doraźny, jako grupy wsparcia oraz w zakresie pomocy psychologicznej. Opierają one swoją działalność niemal całkowicie na wolontariuszach.

Podsumowując, nasuwa się istotny wniosek, że Kościół katolicki można bez wątpienia uznać za największą instytucję charytatywną w Polsce. Kościół realizuje swoją funkcję opiekuńczo-charytatywną przede wszystkim poprzez organizację Caritas oraz żeńskie zgromadzenia zakonne. Mimo że jego działalność społeczna nie ogranicza się tylko do pomocy rzeczowej dla osób dotkniętych problemami społecznymi (pomoc na rzecz aktywizacji bezrobotnych podejmuje Caritas w ramach prowadzonych BABów, KPów czy CISów, łącznie jest ich jednak tylko 23 w skali kraju), to jednak w obszarze ubóstwa nadal przede wszystkim udziela tzw. pomocy pasywnej. Kościół, włączając się w realizację zadań na rzecz bezpieczeństwa socjalnego, stoi zatem na straży zaspokojenia podstawowych potrzeb ubogich w ujęciu A. Maslowa. Innej pomocy Kościół udziela w sytuacji ryzyka socjalnego, np. utraty zdolności do pracy, choroby czy starości, gdzie w ramach Caritas podejmuje głównie działania na rzecz szeroko pojętej reintegracji społecznej. Caritas świadczy pomoc rzeczową, oferuje usługi poradnictwa, programy aktywizacji zawodowej i inkluzji społecznej. Zgromadzenia zakonne podejmują z kolei działalność w obszarze edukacji przedszkolnej i szkolnej oraz służby zdrowia i pomocy społecznej, pracując m.in. w szpitalach, domach opieki czy domach dla matek i dzieci, lub prowadząc je. Siostry zakonne podejmują także pracę socjoterapeutyczną w świetlicach i ośrodkach wychowawczych, a także prowadzą domy rekolekcyjne. Można więc mówić o działaniach na rzecz zagwarantowania bezpieczeństwa społecznego.

Jak twierdzi A. Zoll, „Kościół wypełnia wiele zadań społecznych czy edukacyjnych, wyręczając w ten sposób państwo” (Zoll, 2001, s. 8). Nie zawsze jednak, jak się wydaje, jego oferta edukacyjna jest skierowana do dzieci i młodzieży

z grup szczególnie narażonych na utratę bezpieczeństwa socjalnego, biorąc pod uwagę np. bariery ekonomiczne korzystania z płatnej edukacji w przypadku rodzin ubogich. Przykładowo w Polsce są obecnie organizowane konferencje pt. „Biblia o finansach”, w ramach których poruszane są m.in. następujące problemy: jak tworzyć plan wydatków i budżet domowy, jak unikać popadania w długi i jak z nich wyjść, jak nauczyć się oszczędzać i jak nauczyć dzieci mądrego korzystania z pieniędzy. Nie wydaje się jednak, by konferencje skierowane były do skrajnie ubogich ze względu na jej koszt i sposób rozpowszechniania informacji na jej temat.

Biorąc pod uwagę rolę Kościoła katolickiego w Polsce oraz zasoby materialne i kadrowe, którymi dysponuje, niewłaściwe (w znaczeniu: nieekonomiczne) byłoby pomijanie tego podmiotu w projektowaniu i realizowaniu celów polskiej polityki społecznej wobec ubóstwa i innych problemów społecznych. Aktualnie Kościół nie tylko podejmuje działalność w obszarze ochrony praw ubogich, ale i wpływa na standardy dotyczące walki i przeciwdziałania ubóstwu. Na Jubileuszowej X Konwencji Ruchu przeciw Bezradności Społecznej w ramach Europejskiego Roku Walki z Ubóstwem i Wykluczeniem Społecznym 2010 oraz polskich obchodów XXIII Międzynarodowego Dnia Walki z Ubóstwem „Jak przezwyciężyć ubóstwo”, odznakę honorową Rzecznika Praw Obywatelskich „Za Zasługi dla Ochrony Praw Człowieka” otrzymali: Caritas, na ręce księdza Mariana Subocza, siostra Joanna Chmielewska prowadząca wspólnotę Chleb Życia oraz Kamiliańska Misja Pomocy Społecznej, na ręce jej pełnomocnika Adrianny Porowskiej. Wydaje się, iż Kościół, poprzez swoje organizacje, ma potencjalną możliwość oddziaływania na postawy i młodego pokolenia, i całych rzesz Polaków (w tym także z uboższych warstw społecznych). Może pomóc w upowszechnieniu wśród Polaków aktywnych postaw wobec osobistej odpowiedzialności za poprawę własnego losu oraz wobec żebractwa i jałmużny. Kościół ma także potencjalną możliwość oddziaływania na postawy pracowników socjalnych i innych osób angażujących się w działalność charytatywną. Nie można bowiem pominąć faktu, iż dwa razy częściej w działalność społeczną angażują się osoby, które uczestniczą w nabożeństwach kościelnych co najmniej raz w tygodniu niż te, które biorą udział rzadziej lub nie praktykują (Wojtas 2010). Na rolę Kościoła w zmianie świadomości społecznej na temat ubóstwa oraz uczenia aktywnej pomocy potrzebującym, „a nie pochwały sentymentalnych odruchów” zwraca uwagę S. Golinowska w wywiadzie opublikowanym 6 października 2010 r. w „Gazecie Wyborczej”. M. Jasiukiewicz z kolei pisze: „Cenny element posiadania Kościoła – to jest to coniedzielne, wielomilionowe audytorium w czasie

nabożeństw. Nie ma w Polsce innej organizacji społecznej mogącej pod tym względem równać się z Kościołem. Od jakości kadr kościelnych zależy, jak ta możliwość jest wykorzystana – nie ma jednak wątpliwości, że tkwią tu ogromne możliwości oddziaływania na opinię publiczną” (Jasiukiewicz, 1993, s. 56). Według M. Środy wystarczy, by Kościół raz w miesiącu wspominał o sprawie, która wymaga rozwiązania, by mógł uzyskać realny wpływ na postawy i zachowania swoich wiernych (Środa, 2007, s. 219). Ważne jest, by Kościół aktualizował bazę działających zespołów charytatywnych i Zespołów Caritas, gdyż – jak wynika z badań autorki – często informacje zawarte na stronach archidiecezji, Caritasu, zgromadzeń zakonnych i parafii są nieaktualne. Dane o działalności Kościoła katolickiego powinny być dostępne dla innych organizacji zaangażowanych w zapewnienie bezpieczeństwa społecznego w Polsce (i tych publicznych, i niepublicznych), tak by można było skierować do nich podopiecznego i tym samym zapewnić bardziej kompleksowe wsparcie. Kościół powinien zatroszczyć się także o formację dla członków parafialnych zespołów charytatywnych, ukazując kierunek nauki społecznej Kościoła wobec m.in. problemu ubóstwa. Wydaje się, że wiele lokalnych parafii nie realizuje podstawowej misji Kościoła lub realizuje ją w sposób odbiegający od standardów wyznaczonych przez jego naukę społeczną.

Dodatkowo należy zastanowić się, czy nie należy dla każdej diecezji, podobnie jak W.E. Kettler proponował wobec kwestii robotniczej, wyznaczyć spośród duchownych lub świeckich osoby, której zadaniem będzie zainteresowanie się ubóstwem i innymi problemami społecznymi (Kettler, 2007, s. 165–167). Wskazane wydaje się uwzględnienie kwestii społecznej w kształceniu kleru i pracy duszpasterskiej. Ważnym narzędziem, jakim dysponuje Kościół, jest prasa, poprzez którą podmiot ten mógłby upowszechniać informacje o własnych inicjatywach społecznych jako przykład „dobrych praktyk”, a także nauczanie całego Kościoła (nie tylko duchownych, ale i świeckich) o aktywnej polityce społecznej.

Caritas Polska jako system zabezpieczenia społecznego przez Kościół katolicki

Caritas „należy do największych organizacji społecznych w Polsce pod względem wielkości świadczonej pomocy”. Funkcjonowanie w naszym kraju kościelnych Caritas Polska i Caritas diecezjalnych stało się możliwe na mocy ustawy z 17 maja 1989 r. o stosunku Państwa do Kościoła katolickiego w Rzeczypospolitej Polskiej. Caritas Polska realizuje swoje zadania poprzez:

- troskę o formację i kształcenie pracowników, wolontariuszy i innych (poprzez organizowanie Tygodni Miłosierdzia i innych form nauczania o obowiązkach wobec potrzebujących);
- organizowanie i prowadzenie placówek charytatywno-opiekuńczych, oświatowych, medycznych, poradnictwa, wydawniczych oraz innych;
- organizowanie grup wolontariatu Caritas;
- prowadzenie akcji promujących i finansujących działalność dobroczynną;
- organizowanie różnych form wypoczynku dla osób starszych, dzieci i młodzieży niepełnosprawnej, polonijnej, z rodzin ubogich, dysfunkcyjnych, wielodzietnych, dla dzieci i młodzieży. Caritas organizuje pomoc przede wszystkim z myślą o: dzieciach i młodzieży, chorych, osobach starszych, niepełnosprawnych, samotnych matkach, bezrobotnych, ofiarach przemocy, migrantach i uchodźcach, ofiarach klęsk żywiołowych, epidemii i konfliktów bezdomnych, ale także ubogich, bezdomnych i bezrobotnych. Caritas udziela wsparcia ubogim i bezdomnym w formie pomocy żywieniowej i organizacji wigilii dla ubogich, prowadzenia placówek dla bezdomnych (noclegowni, schronisk dziennego pobytu, łaźni dla bezdomnych i ubogich, punktów wydawania odzieży, jadłodajni dla ubogich). Podejmuje także działania na rzecz osób pozostających bez pracy, m.in. prowadząc centra integracji społecznej – w 2008 r. 5 Centrów Integracji Społecznej (CIS), 3 Kluby Pracy (KP), 15 Biur Aktywizacji dla Bezrobotnych (BAB). Organizuje akcje charytatywne, które pomagają finansować jej przedsięwzięcia; należą do nich: Wigilijne Dzieło Pomocy Dzieciom, „Jałmużna Wielkopostna”, akcja „Mikołaj”, „Pomóż Caritas pomagać!”, rozprowadzanie „Panis Caritatis – Chlebów Miłości” (inna nazwa „Wielkanocne Dzieło Caritas”), rozprowadzanie zniczy Caritas czy palm wielkanocnych, sprzedaż koszulek w ramach „Papieskiej Akcji Caritas – Pokolenie JP 2” z myślą o dzieciach z rodzin biednych i zaniedbanych oraz dzieło 1% dla Caritas.

Analizując działalność Kościoła katolickiego, należy także podjąć próbę oceny funkcjonowania zgromadzeń zakonnych w Polsce. Trudno jednoznacznie wskazać zależność między zasięgiem ubóstwa a liczbą zakonów na danym terenie. Z jednej strony, w regionach o najtrudniejszej sytuacji ekonomicznej, czyli województwach: warmińsko-mazurskim, świętokrzyskim, podkarpackim, jest łącznie 25 zakonów, a w śląskim i mazowieckim, o relatywnie najmniejszym poziomie ubóstwa, aż 128. Jednocześnie w województwie opolskim, gdzie zasięg ubóstwa jest jednym z najniższych w Polsce, jest tylko 7 zgromadzeń

zakonnych. Zgromadzenia zakonne prowadzą własną działalność charytatywną albo wspierają działalność parafii czy diecezjalnego Caritas). Prowadzą domy opieki, przedszkola, świetlice, bursy, domy dla matek, domy dla emerytowanych zakonników i zakonnice. Niosą także środowiskową pomoc charytatywną, udzielając pomocy materialnej ubogim i wydając dla nich posiłki. Dodatkowo zajmują się działalnością duszpasterską, prowadząc domy rekolekcyjne (w tym przede wszystkim dla dziewcząt), prowadzą katechizację w szkołach, są organistkami i zakrystiankami, organizują kolonie dla dzieci i pracują w różnych organizacjach kościelnych i pozakościelnych (np. w placówkach pomocy społecznej).

Zaangażowanie Kościoła rzymskokatolickiego w pomoc społeczną w Polsce podczas pandemii koronawirusa

W związku z rozprzestrzeniającą się pandemią koronawirusa Caritas Polska oraz Caritas diecezjalne rozpoczęły szereg działań wspierających osoby starsze, chore, ubogie i bezdomne. Jest to pomoc materialna w postaci paczek z żywnością i środkami higieny, darmowych posiłków, a także wsparcie pracowników Caritas i wolontariuszy, którzy pakują paczki, dostarczają pomoc do domów, pracują w punktach wydawania żywności. W wielu diecezjalnych Caritas seniorzy, osoby samotne, uczestnicy Warsztatów Terapii Zajęciowej i innych placówek zmuszonych zawiesić normalną działalność mogą liczyć na rozmowę, wsparcie psychologiczne i porady przez telefon. Oprócz typowej dla siebie działalności pomocowej Caritas diecezjalne organizują akcje mające na celu wsparcie służb i placówek medycznych. W wielu diecezjach organizowane są zbiórki na środki ochronne oraz sprzęt dla szpitali – przede wszystkim na tak potrzebne dziś respiratory. Organizując akcje pomocowe i zbiórki Caritas diecezjalne włączają się w ogólnopolskie projekty #PomocDlaSeniora oraz #WdzięczniMedykom.

W odpowiedzi na rosnące zagrożenie koronawirusem Caritas Polska uruchomiła w marcu 2020 r. dwa interwencyjne projekty pomocowe skierowane do najbardziej potrzebujących i dotkniętych skutkami trwającej epidemii – seniorów i medyków.

Akcja #PomocDlaSeniora

W reakcji na rosnące zagrożenie koronawirusem Caritas uruchomiła 18 marca kampanię – #PomocDlaSeniora. Akcja a na celu wsparcie osób starszych oraz bezdomnych poprzez zaspokojenie ich najważniejszych potrzeb w warunkach izolacji – żywność i środki higieniczne oraz ochronne (płyny do dezynfekcji,

rękawiczki, maseczki), wsparcie wolontariuszy w czynnościach wymagających wyjścia z domu (np. w zakupie leków), a także inne formy pomocy, w zależności od potrzeb – na przykład opiekę psychologiczną. Na start akcji Caritas Polska przeznaczyła 1 milion złotych z własnych środków. Równolegle Caritas Polska uruchomiła zbiórkę pieniędzy, żeby stopniowo zwiększać zakres i skalę działania. Do akcji dołączył Lidl Polska, który przekazał na pomoc dla seniorów 250 tys. zł. W ramach akcji Fundacja Biedronki postanowiła włączyć projekt „Na Codzienne Zakupy” realizowany od 2018 r. z Caritas Polska, w kampanię parasolową #PomocDlaSeniora, przekazując 15 mln zł na wsparcie dla najstarszych. Wszystkie środki ze zbiórek i darowizn przekazanych na akcję są przekazywane przez Caritas Polska do Caritas diecezjalnych, które bezpośrednio niosą pomoc potrzebującym.

Akcja #WdzięczniMedykom

W odpowiedzi na prośby placówek służby zdrowia i personelu medycznego Caritas Polska uruchomiła 26 marca ogólnopolską akcję #WdzięczniMedykom. Jest ona dedykowana personelowi medycznemu, który znajduje się na pierwszej linii frontu walki z koronawirusem. Jej celem jest zakup niezbędnego sprzętu i wyposażenia dla szpitali walczących z epidemią. Chodzi m.in. o respiratory, pojemniki do transportu próbek, kombinezony ochronne, półmaski, czy przyłbice oraz inne środki ochrony osobistej dla personelu medycznego. Akcja zakłada zebranie kwoty ok. 12 mln zł na wsparcie szpitali. W miarę możliwości wsparciem objęte mogą być także zakłady opiekuńczo-lecznicze, domy opieki społecznej oraz hospicja prowadzone przez Caritas diecezjalne. Środki na ich zakup będą pochodzić głównie od partnerów biznesowych Caritas. Jako pierwsze do akcji włączyły się Fundacja Carrefour i Lidl Polska, przekazując odpowiednio 1,35 mln zł oraz 250 tys. zł. Natomiast BNP Paribas przekazało za pośrednictwem Caritas 10 tys. maseczek chirurgicznych dla szpitali wojskowych. Równolegle Caritas Polska uruchomiła zbiórkę pieniędzy dla darczyńców indywidualnych, żeby stopniowo zwiększać zakres i skalę działania. Koordynacja współpracy między Caritas diecezjalnymi Wraz z uruchomieniem dwóch interwencyjnych akcji wsparcia dla najbardziej potrzebujących grup w czasie epidemii Caritas Polska podjął się działań wspierających Caritas diecezjalną Koordynacja wymiany informacji między wszystkimi dyrektorami Caritas diecezjalnych w Polsce dzięki regularnym telekonferencjom. Realizacja działań informacyjnych na poziomie ogólnokrajowym i koordynacja działań komunikacyjnych prowadzonych w diecezjach.

Zapewnienie dostaw maseczek ochronnych dla wszystkich Caritas diecezjalnych na potrzeby wolontariuszy, podopiecznych i pracowników. Koordynacja zakupu płynu dezynfekującego dla Caritas diecezjalnych. Współpraca z władzami centralnymi w celu ustalenia koordynacji działań pomocowych ze służbami porządkowymi oraz placówkami opieki społecznej. Realizacja działań mających na celu zakup wyposażenia (w tym respiratorów) dla placówek ochrony zdrowia. Wsparcie prawne dla Caritas diecezjalnych poprzez udostępnienie materiałów i usług prawników pracujących dla Caritas Polska. Kontynuacja dotychczasowych programów CP Równocześnie z realizacją działań interwencyjnych Caritas Polska kontynuował działania pomocowe prowadzone przed wybuchem epidemii, w tym m.in.: Projekty zagraniczne, w tym m.in. program „Rodzina Rodzinie”, którym objętych jest 9 tys. rodzin w dotkniętej wojną Syrii czy projekt wsparcia kliniki w Jemenie, który w obliczu epidemii koronawirusa może okazać się jeszcze ważniejszy dla mieszkańców tego kraju.

Podsumowanie

Charytatywne organizacje Kościoła Katolickiego w Polsce stanęły i nadal stoją na wysokości zadania podczas trwania epidemii koronawirusa. Żadna organizacja na świecie nie wykonuje większej pracy w dziedzinie edukacji, opieki zdrowotnej i zwalczania ubóstwa niż Kościół katolicki wynika z raportu przygotowanego na zlecenie Georgetown University w USA. Pracą społeczną zajmują się najczęściej zakony, diecezje i wspólnoty. Działalność Kościoła na tym polu stale się rozwija. Przykład zaangażowania Caritas Polska w zwalczaniu skutków epidemii koronawirusa jest wzorcowy dla innych organizacji charytatywnych, ponieważ z jednej strony pomaga senioriom, czyli osobom najbardziej zagrożonym podczas epidemii, ale także pomaga medykom i innym służbom medycznym. Caritas Polska i Caritas diecezjalne jednoczą siły. W ramach kampanii #PomocDlaSeniora oraz #WdzięczniMedykom zebrano już 20 milionów złotych. Dzięki temu wolontariusze codziennie dostarczają paczki z żywnością: seniorom, bezdomnym i chorym. Caritas Polska przygotowuje się też do zakupu respiratorów i najbardziej potrzebnego wyposażenia dla polskich szpitali. W trudnym czasie epidemii Kościół w Polsce stara się nieść nie tylko pociechę duchową ale także konkretną pomoc materialną. Stąd w wielu diecezjach wśród duchownych odbyły się specjalne zbiórki na rzecz szpitali. Wśród duchownych archidiecezji katowickiej zebrano 400 tys. zł. 176 tys. przekazali księża z diecezji zielonogórsko-gorzowskiej.

Pomoc duchowa to tylko jeden z aspektów działań Kościoła w czasie pandemii. Papież Franciszek zdecydował o utworzeniu specjalnego funduszu, który w obliczu pandemii będzie wspierał obszary misyjne. Papież przeznaczył wstępnie na ten cel 750 tys. dol. Z kolei jałmużnik papieski kard. Konrad Krajewski poprosił Cappella Pontificia, czyli najważniejszych kardynałów, arcybiskupów, biskupów i prałatów watykańskich, by złożyli ofiarę pieniężną na rzecz walki z koronawirusem. W Polsce abp Grzegorz Ryś zaapelował o pomoc w zakupie respiratorów dla uniwersyteckiego szpitala im. Barlickiego w Łodzi. „Zapraszam wszystkich, abyśmy złożyli się na następne respiratory. Każdy dar będzie ważny; będzie ratowaniem życia i wsparciem dla lekarzy, by chronić ich przed przerażającymi decyzjami, komu dać respirator, a komu go nie dać. (...) Wspomóżmy naszych braci i siostry lekarzy i pielęgniarki - mają oni wystarczająco dużo cierpienia przy okazji tej epidemii. To nasz absolutny obowiązek” Przekazał również w imieniu Archidiecezji Łódzkiej środki na zakup dwóch takich urządzeń. Kościół i papież szczególną uwagę poświęcają osobom starszym i apelują, aby je chronić. Watykan prosi, by nie zostawiać ludzi starszych, ponieważ w samotności „koronawirus zabija mocniej”. Szczególnie biorąc pod uwagę statystyki, z których jasno wynika że osoby starsze są znacznie bardziej narażone na śmierć wywołaną COVID-19. Na apel ten odpowiedziała m.in. Szlachetna Paczka. „Dobre Słowa – telefon dla seniorów” – to nowa inicjatywa skierowana do osób samotnych i starszych, które cierpią jeszcze mocniej w dobie epidemii.

Abstract: Since the onset of the SARS-CoV-2 coronavirus, many Social Welfare organizations in Poland have been providing assistance to people in need, in accordance with their own tasks, the Act on Social Assistance, the instructions of the Ministry of Family, Labor and Social Policy, province governors, and city and town governors. The activities of Caritas Polska and diocesan Caritas are noteworthy. The author in the article shows the involvement of the Church in Poland in social assistance during the coronavirus epidemic, with particular emphasis on Caritas Polska.

Key words: social policy, catholic social teaching, social, epidemic, coronavirus, the Roman Catholic Church, Caritas Poland

Streszczenie: Od początku rozprzestrzeniania się koronawirusa SARS-CoV-2, wiele organizacji Pomocy Społecznej w Polsce udziela pomocy osobom w potrzebie, zgodnie z zadaniami własnymi, ustawą o pomocy społecznej, poleceniami Ministerstwa Rodziny, Pracy i Polityki Społecznej, wojewodów oraz władarzy miast i miasteczek. Przykładem godnym zauważenia jest działalność Caritas Polska oraz Caritas diecezjalnych. Autor w artykule ukazuje zaangażowanie Kościoła w Polsce w pomoc społeczną podczas epidemii koronawirusa, ze szczególnym uwzględnieniem Caritas Polska.

Słowa kluczowe: polityka społeczna, katolicka nauka społeczna, pomoc społeczna, epidemia, koronawirus, Kościół Rzymskokatolicki, Caritas Polska

Bibliografia

- Coronavirus: China's first confirmed Covid-19 case traced back to November 17, scmp.com, 13 marca 2020 [dostęp 2020-03-21] (ang.).
- Jan Paweł II. (2000). *Encyklika papieska (1991) „Centesimus Annus”*, Wrocław: TUM.
- Jasiukiewicz., M. (1993). *Kościół katolicki w polskim życiu politycznym 1945–1989. Podstawowe uwarunkowania*, Wrocław: Wydawnictwo Akademii Ekonomicznej we Wrocławiu.
- Ketteler. W.E. (2007). *Nauczanie społeczne. Wybór pism*, Warszawa: Instytut Wydawniczy Pax.
- Leś., E. (2001). *Zarys historii dobroczynności i filantropii w Polsce*, Warszawa: Prószyński i S-ka, Warszawa.
- Pawlik. S. (2006). *Posługa charytatywna Kościoła*, Wrocław: Papieski Wydział Teologiczny we Wrocławiu,
- Przygoda. W. (1998). *Ubodzy jako przedmiot posługi charytatywnej Kościoła*, [w:] T. Kamiński et al. (red.), *Ubóstwo. Roczniki Naukowe Caritas 1998*, Warszawa: Fundacja Pro Caritare.
- Środa. M. (2007). *Jezus był rzecznikiem równości (w wywiadach J. Makowskiego)*, Warszawa: Wydawnictwo W.A.B.
- Wojtas. A. (2010). *Głodnemu dać jeść, nagiemu odzież, bezdomnemu schronienie*, [w:] *Kościół w Polsce. Raport, Dodatek do „Rzeczypospolitej” z dn. 9 grudnia 2010 r.*
- WHO: *Europa stała się epicentrum pandemii koronawirusa SARS-CoV-2*, Puls Medycyny z dn. 13 marca 2020, [dostęp 2020-03-23].
- Zoll. A. (2010). *To są konsekwencje błędów (rozmawiał M. Przeciszewski)*, [w:] *Kościół w Polsce. Raport, Dodatek do „Rzeczypospolitej” z dn. 9 grudnia 2010 r.*